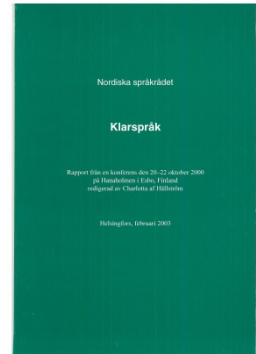

Klart språk i Norden

Titel: Hur når vi målet Klara EU-texter?
Forfatter: Barbro Ehrenberg-Sundin
Kilde: Klart språk i Norden, 2003, s. 11-19
URL: <http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/ksn/issue/archive>

© Netværket for sprognævnene i Norden

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i denne udgivelse er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Barbro Ehrenberg-Sundin:

Hur når vi målet Klara EU-texter?

Det verkar som om tiden är mogen för ett klarspråkstänkande i EU. Där pågår nu en rad reformer för att skapa en effektivare och mera medborgarnära förvaltning, för att göra EU öppnare och tillgängligare och för att åstadkomma bättre kvalitet i lagstiftningen. I det reformarbetet behövs också en ny skrivkultur.

Det är viktigt att vi i Norden samarbetar för bättre och begripligare originaltexter i EU och driver på det begynnande reformarbetet i institutionerna. Sverige tar ett första steg genom att behandla detta ämne på en stor juristkonferens, European Law Conference, under sitt ordförandeskap. Kan det bli starten för ett nytänkande hos inflytelserika jurister i Europa – hos dem som har makten över den kontinentala och snåriga juriststil som möter oss i översättningarna till svenska och finska?

Klara texter – en förutsättning för ett öppet och medborgarnära Europa

I Unionsfördragets allra första artikel slås det fast att ”besluten ska fattas så öppet och nära medborgarna som möjligt”. EU-medborgarna ska alltså tillförsäkras ökad insyn i beslutsprocesserna genom ökad öppenhet och tillgänglighet.

Det är lätt att konstatera att öppenheten inte blir så mycket värd om inte de handlingar EU-medborgaren får tillgång till också är läsbara och läsbara. Inte heller de pågående reformerna på det förvaltningspolitiska området, som ska garantera ett effektivare och mera medborgarnära EU, kan bli särskilt framgångsrika, om inte de som författar viktiga texter i EU:s institutioner lägger sig vinn om att skriva så att EU-medborgaren förstår. Lusten att bli delaktig och engagerad i EU-frågor tappar de flesta vid blotta åsynen av byråkratiska och krångligt skrivna handlingar.

Med informations- och kommunikationsteknikens fantastiska

möjlighet att blixtsnabbt förmedla information blir behovet av begripliga texter särskilt tydligt. I ett e-Europa måste innehållet i det som görs fysiskt lättillgängligt också bli lättillgängligt utformat.

Det finns alltså gott om motiv för att verka för "klarspråk i EU". Vi i Norden med vår långa tradition av myndighetsspråkvård och krav på lättbegripliga myndighetstexter är särskilt lämpade att driva denna fråga i EU, men vi måste få bundsförvanter också i instituti-
onerna och i andra medlemsstater. Står vi ensamma kan vi inte nå resultat.

Vi måste inte acceptera en krångligare stil

Både i Sverige och i Finland finns det oro för att EU-språket kan smitta våra inhemska offentliga texter. De översatta texterna är ofta svårlästa, bl.a. på grund av de långa och krångligt byggda meningarna.

Efter att ha analyserat språket i direktiv och förordningar som översatts till svenska drar forskaren Lars-Johan Ekerot slutsatsen i boken *Svenskan som EU-språk* (1 a) att "översättningsarbetet måste ... baseras på ett lite äldre stilideal (40–50 år tillbaka i tiden, min anm.), och på överväganden och tekniker som förbinds med den traditionella skriftspråksnormen". Detta "så länge källtexterna ser ut som de gör". Han menar att centrala svenska språkpolitiska mål om lättbegripliga myndighetstexter inte kan nås under nuvarande betingelser.

Visst kan man konstatera fakta, men för den skull behöver man inte bli uppgiven. Inte heller behöver man vara så villig till anpassning som en översättare i kommissionen, Håkan Edgren, är i sina slutsatser i samma bok (1 b). Han menar att den EU-svenska som nu introduceras i form av en kontinental stilvariant av offentlig svenska "bidrar till en nyttig stilpluralism". Det mest realistiska i nuläget är enligt Edgren "att man från svensk sida inser att Sverige bara är ett medlemsland bland många andra, och att svenska normer därför inte nödvändigtvis kan vara allenarådande. Det är helt enkelt inte rimligt med hegemoniska anspråk i dagens Europa. EU sett som en process förutsätter kompromisser, också från svensk

sida, även beträffande förvaltningsprosan.”

Jag tror mera på att de nya tongångarna om ett öppet EU och en förvaltning i medborgarnas tjänst måste få genklang i skrivkulturen. När den traditionella stilen inte längre är ändamålsenlig, måste den ge vika för en effektivare stil, om de demokratiska målen ska kunna nås.

Krav på en ny skrivkultur – Sveriges bidrag till reformarbetet i kommissionen

I regeringsförklaringen hösten 1999 deklarerade Sveriges statsminister att regeringen ska ta fram ett konkret åtgärdsprogram för att modernisera EU. Kort därefter startades det s.k. moderniseringsprojektet, där ”mitt” departement, Justitiedepartementet, ansvarar för frågor om öppenhet, ansvarstagande, en bättre förvaltningskultur och begripliga myndighetstexter, däribland ett klart och enkelt författningsspråk.

Moderniseringsprojektet består framför allt i att stödja och påverka det reformarbete som kommissionen presenterade i sitt utkast till vitbok i början av 2000. Vitboken innehöll en rad förslag om hur kommissionens arbetssätt och organisation skulle moderniseras och effektiviseras, och Sverige passade på att i sina synpunkter på förslagen påpeka att en ny förvaltningskultur också kräver en ny skrivkultur. Begripliga texter är en förutsättning för att nå de mål på en rad områden som vitboken behandlade, menade Sverige.

När kommissionären Kinnock, som ansvarar för reformerna, träffade Sveriges demokratiminister instämde han i kravet på begripliga texter men menade att det måste anstå till en andra fas i reformarbetet: ”att genomföra större reformer på detta område nu vore att överlasta systemet”.

I slutversionen av vitboken, som presenterades den 1 mars 2001 (2), finns alltså inga spår av våra synpunkter i den här frågan. Men under året som gått har vi fört fram frågan på nytt i olika EU-sammanhang och fått gehör.

Resolutioner, riktlinjer och handledning för bättre lagstiftning

Krav på bättre kvalitet i lagstiftningen finns sedan länge framförda i resolutioner, fördrag och avtal inom EU, t.ex. i en rådsresolution från 1993 (3) och i det interinstitutionella avtalet av den 22 december 1998 (4).

Avtalet består av 22 riktlinjer som beskriver hur rättsakterna bör skrivas, och det avslutas med ett uppdrag till institutionerna om hur riktlinjerna ska genomföras. Bland annat ska institutionernas juridiska avdelningar inom ett år från det att avtalet publicerades utarbeta en praktisk gemensam handledning för utformningen av rättsakter och "främja inrättandet av grupper med ansvar för texternas utformning vid de av institutionens organ eller avdelningar som medverkar i lagstiftningsförfarandet". Likaså ska institutionerna se till att deras tjänstemän och anställda får utbildning i att utforma rättsakter.

Den handledning som nämns i riktlinjerna är ännu inte officiell – den franska versionen måste först översättas till alla medlemsspråk. Men efter att ha sett en av de översatta versionerna kan jag konstatera att råden i handledningen är helt i linje med de rekommendationer som ges för författningsskrivning på svenska i såväl Sverige som Finland, även om de inte är lika konkreta och det rent juridiskt-tekniska får en dominerande plats.

Handledningen har samma upplägg som avtalets riktlinjer, dvs. man utvecklar innehållet i de 22 riktlinjerna, kommenterar dem en efter en och illustrerar dem med exempel. Den första riktlinjen *Gemenskapens rättsakter skall vara klart, enkelt och exakt formulerade* kommenteras bl.a. så här:

"Denna förnuftighetsprincip är också ett uttryck för allmänna rättsprinciper, till exempel

- likhet inför lagen, såtillvida all lagen skall vara tillgänglig och begriplig för alla,

- rättssäkerheten, dvs. att lagens tillämpning ska vara förutsebar".

Råden om meningsbyggnad inskränker sig till följande:

1. "Alltför komplicerade meningar, som innehåller flera kompletteringar, bisatser eller inskjutna satser bör också undvikas."
2. "Förhållandet mellan meningen olika delar måste vara grammatiskt klart. Man skall till exempel inte behöva fråga sig om en komplettering hänför sig till verbet i huvudsatsen eller verbet i en bisats."

Det exempel som ges visar hur en mening delas upp i två:
Exempel på utformning som bör undvikas:

"Alla parter i avtalet skall ha tillgång till arbetsresultaten, med förbehåll för att forskningsinstitutet får förbehålla sig rätten att utnyttja projektresultaten för framtida forskningsprojekt."

Formulering att föredra:

"Alla parter i avtalet skall ha tillgång till arbetsresultaten. Forskningsinstitutet har dock rätt att utnyttja projektresultaten för framtida forskningsprojekt."

Det finns alltså goda råd och rekommendationer om hur man strukturerar rättsakter och hur man skriver på ett klart och tydligt sätt. Nu återstår de aktiva åtgärderna för att få rekommendationerna genomförda.

Fight the fog-kampanjen pådrivande i kommissionen

Särskilt inom kommissionen har det höjts röster för bättre originaltexter. Det var de engelska översättarna som år 1998 tog initiativ till en kampanj i detta syfte, Fight the fog. Deras skrift *How to write clearly* ger korta och träffande råd om hur man kan undvika den avvikande, abstrakta, jargongartade och tillkrånglade engelska som används i EU-institutionerna.

Till de föreläsningar och seminarier som kampanjen anordnat kom

det till en början främst ”redan frälsta”, dvs. översättare och andra som i sitt arbete drabbas av tillkrånglade texter. Men arbetet har alltmer inriktats på att nå de egentliga skribenterna och att påverka kommissionens generaldirektorat att aktivt verka för förbättrade originaltexter.

Halvdagsseminarier i konsten att skriva effektivt genomförs nu både på engelska och på franska, om än i liten skala. En tidigare kampanjledare har nyligen blivit talskrivare åt kommissionens ordförande Prodi och kan sprida klarspråksidén från själva maktens centrum i kommissionen. Och översättningstjänstens chef har fått ett positivt svar från generalsekretariatet i kommissionen på sin propå att det skapas en organisation för granskning och redaktionell bearbetning av texter innan de skickas för översättning.

Mer information om kampanjen hittar du på adressen <<http://europa.eu.int/comm/translation/en/ftfog/>>.

Europaparlamentet kräver klarare lagstiftning

Det är glädjande att också Europaparlamentet har tagit intryck av kampanjen Fight the fog. I sin resolution den 26 oktober 2000 (5), som behandlar kommissionens rapport om bättre lagstiftning 1999, skriver parlamentet bl. a. följande:

Europeiska parlamentet

- uppmanar kommissionen att i sin rapport om bättre lagstiftning hänvisa till de ansträngningar som görs i vissa avdelningar i kommissionen för att stödja användningen av ett klarare språk, t.ex. kampanjen ”Fight the fog”;
- understryker att kommissionärerna tar ansvar för sådana åtgärder och stöder det arbete som pågår inom kommissionen för ett klarare språk.

Resolutionen innehåller 36 punkter som alla behandlar hur lagstiftningen ska kunna bli klarare, enklare och bättre. I punkt 34 konstaterar parlamentet att den är ”medveten om att allmänheten kommer

att ge större stöd för en utvidgad union om EU lyckas med att formulera klarare syften för sin verksamhet, se till att dess institutioner blir effektivare och, framför allt, skapa färre, klarare, enklare och tillgängligare lagar.

EG-rättskonferensen i juni 2001 – starten för en aktiv diskussion kring EU-texternas utformning?

Under sitt ordförandeskap kommer Sverige att anordna en stor juristkonferens i Stockholm den 10–12 juni 2001, European Law Conference. Ett av ämnena på konferensen kommer att vara öppenhet och begripligare EU-texter. Eftersom konferensen har jurister som sin målgrupp kommer de föreläsare vi engagerat att lägga tonvikten på det juridiska språket. Jag hoppas förstås att konferensen kan bli starten för en livaktig diskussion bland europeiska jurister om de juridiska texternas funktion och utformning. Inte förrän ledande jurister kommer med på "klarspråkståget" kan förändringsarbetet komma i gång på allvar.

Stöd och påverkan behövs – från alla medlemsstater

Det är inte lätt att ändra skrivtraditioner. Klarspraksarbetet i Sverige har pågått i decennier och kan på intet sätt betraktas som avslutat. Det krävs ett systematiskt utvecklings- och förändringsarbete och, inte minst, kommunikativ kompetens för att förändra textmönster och skrivvanor. Och det måste finnas en organisation för sådant arbete. Det är just det som måste till i EU-institutionerna för att de goda föresatserna och vackra orden i resolutioner, riktlinjer och handledningar ska bli verklighet.

Den enda raka lösningen för att få bättre EU-översättningar är ändå att skapa bättre originaltexter. Det har framförts att ett avskaffande av punktregeln (att en mening i originaltexten ska motsvaras av en mening i den översatta texten) avsevärt skulle förbättra översättningarna. Det må så vara, men om skribenterna skriver t.ex. kortare meningar redan i originalet, måste det vara en bättre

väg att gå. Såväl i franska som engelska handböcker om hur man myndighetsspråket kan förbättras finns det sådana råd.

I min artikel i boken *Svenskan som EU-språk* (1 c) har jag beskrivit vilka råd och rekommendationer som ges i olika länders handledningar för bättre myndighetstexter. Överraskande nog råder det mycket stor överensstämmelse mellan rekommendationerna, oavsett om det är spanska, italienska, franska tyska, svenska eller engelska det handlar om. Den franska traditionen som brukar anges som skäl för EU-lagtexternas komplicerade språk är precis som i andra språk bara en fråga om stil, inte om språkets inneboende struktur. Och för att bryta traditionen behövs en attitydförändring och ett accepterande av en enklare stil för de offentliga texterna i Europa.

I Sveriges ordförandeskapsprogram finns några rader om att klara och lättbegripliga texter betyder mycket för en öppen och effektiv union och att Sverige kommer att uppmärksamma detta under sitt ordförandeskap. Även om det inte finns någon rådsarbetsgrupp eller annat centralt forum för dessa frågor, kommer jag och mina kolleger att fortsätta arbetet med att skapa kontakter och söka påverka ansvariga i institutionerna att fullfölja de åtgärder för bättre originaltexter som redan aviserats i olika EU-dokument.

EG-rättskonferensens klarspråksdel blir så Sveriges mer påtagliga aktivitet för bättre EU-texter under ordförandeskapet. Vi får se vad den kan leda till. Att skapa samsyn och samarbete medlemsstaterna emellan får bli nästa "projekt" där jag uppmanar er alla att medverka!

Källor

1. Melander, Björn (red.), 2000: *Svenskan som EU-språk*. Hallgren & Fallgren. Uppsala.
 - a) Ekerot: Klar komplexitet. Om språkform och begriplighet vid översättning av författningstexter. S. 46 f.
 - b) Edgren: Hot och verklighet. Om EU-svenskan som hotbild. S. 77 f.
 - c) Ehrenberg-Sundin: Internationellt klarspråksarbete – en grund för bättre EU-texter? S. 144 f.
2. Reformen av kommissionen – en vitbok (*KOM (2000) 200*).
3. Rådets resolution av den 8 juni 1993 om den redaktionella kvaliteten på gemenskapslagstiftningen, *EGT – Europeiska gemenskapernas officiella tidning (EGT 1993/C 166/01)*.
4. Interinstitutionellt avtal av den 22 december 1998 om gemensamma riktlinjer för gemenskapslagstiftningens redaktionella kvalitet, *EGT – Europeiska gemenskapernas officiella tidning (EGT 1999/C 73/01)*.
5. European Parliament resolution on the Commission report to the European Council: Better Lawmaking 1999, *Extract from European Parliament minutes of 26 October 2000: 19. Better lawmaking (A5-0269/2000)*.
6. Sveriges ordförandeskapsprogram, s. 27, <<http://utrikes.regeringen.se/eu/ordf/programmet.htm>>, 22.1.2001.